

акула», яка вчепилася за перспективного залицяльника й вимагає від нього рішучих кроків. Ця історія завершується без трагічної розв'язки, але допомагає зрозуміти, як долі героїв і героїнь, втягнених у вир великої війни, залежать від політичних зрушень свого часу.

У розлогу есеї «Письменник та його супровід» (1962) Галина Журба наголошувала, що авторові не варто сліпо йти за бажаннями публіки, що «дозрілий читач-інтелігент хоче передусім інтелігентної книжки, в якій, поза описами найсправжнішої, найжахітнішої дійсності, шукає найсуттєвішого, — людини у всіх її вимірах, від найвищого до найглибшого, але не трафарету, не робота. Книжки доброї мистецької якості, книжки, з якою можна довгий час співжити як з добрим, цікавим співрозмовцем і не ... знудитися. Він хоче книжки, насиченої ясними, свіжими, небанальними думками, цікаво висловленими, — книжки з душею».

Такою «книжкою з душею» можна, без сумніву, назвати роман «Доктор Качіоні». Його варто читати не тільки через емоційну глибину й сюжетні загадки, а й через ностальгійне вглядання в минуле волинського краю, чутливість до тодішнього життя з його звуками, барвами й пахощами. Мов засушені квіти між сторінками старої книжки, ці пластичні деталі дозволяють поринути в атмосферу давніх часів, пережити драми і трагедії персонажів і персонажок, які стали фантомами пам'яті.

Софія Філоненко

Покохались із жартів.

Степан відділяв мірчук хазяїнові, старенькому горбату жидкові, Ганна дерла крупу з гречки — та й жартували.

— Ану, встроми ногу під камінь, — обізвався веселий русявий парубок, усміхаючись з-під вуса до Ганни.

— А ти — перше голову, — відтяла чорнява висока дівка.

Степан крутив цигарку втайку перед жидом. Ганна баламутно кидала очима, усміхалась:

— От млинареві скажу!

— Не кажи.

— Їй-їй скажу!

А млин гуркотів, стукав, каміння скрипіло, шуміла вода під колесом.

Степан раз у раз набирав мірку зерна і сипав на камінь; сильними, мускулястими руками закидав мішок з мукою на плечі і виносив з млина. Ганна відділяла свої здерті крупи на ряднину. Обоє сміялись. Парубок буцім

не чув, що Ганна говорить, похилився близьенько до лица дівчини, заглядав у чорні сміливі очі... аж поки неначе нехотячи поцілував червоні веселі губи.

І відтоді вже кохались тишком перед людьми.

Бувало, Гандзя у полі сапає бараболю або просо поле, а з лободи — гульк — вискочить Степан, засміється, вихопить дівці з рук сапу і гайда. Перегонить швидко п'ять, шість рядків кукурудзи, обійме, поцілує й, поки Гандзя спам'ятається, біжить очеретом до млина.

— Цур тобі, несамовитий! — крикне лиш за ним чорнява, а Степан оглянеться, замаха рукою.

— Не маю часу, жид буде лаяти.

Луна летить долиною, ставком, по очеретах.

Ганна похилить голову, зіпреться на сапу та й думає за свого парубчину, аж поки мати не загляне та й до роботи нажене.

— Завдала ж тобі чарів тая Гандзя чорнява, — насміхаються товариші з Степана, а він лиш погляне своїми сивими очима молодечими.

— Гей, жарти! — гукне на весь млин, аж приглушить гомін своїм здоровим голосом, і знов один мішок набирає, другий висипає; закине на плечі, як пір'я, і гайда за двері.

І все було, як хто за Ганну питає або зажартує з нього — засміється, махне рукою: «Гей, жарти!».

Бувало, в неділю або в свято обоє на човен — та й на ставок.

Став широкий, довгий, з восьмеро гін, долиною лежить між очеретом та лозами.

Село далеко на горі розкинулося білими хатами — музики грають на вулиці, танцюють парубки, дівчата,

а Степан з Ганною човном тихесенько плывуть між білими лілеями та розмовляють, розмовляють.

Обійме хлопець гнучкий стан дівочий, похилиться до лица і шепче, шепче, а Ганна лиш усміхається і червоніє, мов ягода.

Та лиху мати мала Ганна: як загляне дочку зі Степаном, та й цілий тиждень не втихомириться.

— А то ледащо, а то зле пряде, — і так без кінця-краю.

А то за сільського писаря стане цілий день говорити, а із Степана прозиватись, аж Ганна не видержить та й розплачеться, неначе дитина.

Писар давно вже присилався до чорнявої. Писар має мурований дім посеред села, ходить у сурдугі; через це мати аж нетямиться за писарем.

Писар рудий, старий. Ганна ненавидить і думку, й балачку за нього.

Та й було так — змагалась мати з дочкою два роки.

А як Ганна зійшлася з жидівським наймитом, то баба віддала дочку в службу на панський фільварок зимою.

Тоді вже рідко коли бачились Степан та Ганна.

Йому не було коли від роботи, її не пускав економпанич додому.

.....

Аж пішла чутка погана по селу за дівку; казали люди й Степанові, насміхалися з нього:

— Діждався потіхи з Ганни, га?

— Е, жарти! — гукає весело парубок, а в душі сумує.

Проти Ордані пішов до своєї дівчини за десять верст.

Бився цілу ніч снігами.

А як прийшов під ворота, нишком підкрався, то лихий пан затравив собаками, бити хотів.

І не було ніякої поради, ні помочі, ні суду.

Один тільки раз довелося зійтись Гандзі зі своїм коханцем.

В церкві, на великодню сповідь, як люди йшли з молитви.

Протиснувся крізь натовп, розтрутив перед собою громаду — і до своєї дівки.

За руки схопив її, похилився.

Стали кругом люди: баби цікаві, парубки. Ганна розплакалась.

— Гей, не плач, все жарти, не плач, Гандзю!

Хлопець похилився над дівчиною, шепотів:

— За місяць рік свій кінчу, звінчаємось, покладем хату.

Мати та писар рудий перебили, і Степан поволікся до млина, Ганна — у найми.

Восени вернулась Ганна додому.

Ні на вулиці, ні в сусідів, ні в полі ніхто її ніколи не бачив.

Споганіла, зчорніла, запались очі під чоло глибоко.

Сміялись люди, витикали пальцями; стара каялася.

Тільки Степан не вірив і здалеку усміхавсь до дівчини.

А бачив рідко коли, хіба крізь тин в садку.

Аж стало листя опадати. Стернею лягли поля, посумніли сади. На вільхах, на вербах пожовкло листя, осипалось у воду. Шепотів пожовклий очерет над ставом.

Тільки млин гомонів, клекотіли колеса, шуміла спінена вода.

Як надходила ніч, то густий туман вставав над мочарами, над ставом і колихався, неначе сумний білий дух, і шепотіли очерети, і плакали старі похилені верби.

Місяць з-за туману приглядався мертвечині нив і ставу, і з глибини лісу летіли жалібні поклики пугача.

Прийшла туга глибока, обійняла серце, душу наймита жидівського.

Під старими вербами став у тіні, засмутився. Якийсь жаль стиснув парубочі груди, якісь спомини минулої весни й збіглих літ.

Високий гнучкий стан Ганни замаячив в осінній імлі. Згадались чорні сміливі очі, біле лице. Схопила непомірну тугу серце хлопчаче за тим коханим дівчам, за чорнявою Ганною. Неначе млою зайшли слізьми Степанові очі.

Тихо було навкруги, як в могилі, не шелестіло листя, не шепотіли лози, тільки далеко старий млин клекотів і плюскала вода.

Заколихались очерети, листя зашелестіло, якась тінь пересунулась у млі.

— Ганна, — блиснула думка у Степана; став, притиснувшись до старої верби.

Дівка йшла берегом між очерети, кралась тихо, мов мрія.

Боса, висока, в білій сорочці, хустка накинена на плечі, довгі чорні коси.

І вдало Степанові, що десь далеко, неначе під землею, заплакала дитина.

Здавалось так йому.

Стала Ганна на березі, оглянувшись. Дві руки витягнені вгору, стан легкий заколихавсь, схибнувся. Щось майнуло в повітрі, плюснуло у воду, розлетілись бризки; якийсь коротенький неначе увірваний стогін — і все затихло.

Великі срібні круги побігли по темному дзеркалі ставу. Тінь жіноча кинулась втікати очеретом.

Дівка пролетіла, наче порваний вітром сухий лист, закрутилась в млі, замаячила і щезла, як розвіяна чорна мара.

Очерет зашепотів, захитались лози. Чоловіча тінь з протягненими руками видніла на березі.

— Гей, жарти! — і пролетіла луна далеко, далеко в ліс.
— Гей, жарти! — обізвався пугач.

І встав сірий, розплаканий дощем день осінній.

По зчорнілих полях мли воліклися, летіли сумні пошарпані хмари десь, неначе в погоні за сонцем, за вимріяним, незнаним світом.

Шляхом широким, болотяним, між стернею волікся чоловік.

Штани знизу підкотив, свиту і чоботи через плечі перекинув і йшов так перед себе з головою головою, з розвіяними над чолом руськими кучерями.

Дощ дрібненький бив у очі, булькотіло під ногами болото, над головою клапті чорних хмар летіли ненастанно, неначе в погоні за сонцем.

І пішов Степан світ за очі, в сіру безвість осінньої мли.

В самотині хилились над водою розплакані білі берези, і очерет шепотів тихесенько над глибиною ставу, і млин гудів, шумів, та гомоніли колеса сердито старим, покрученим вербам казку про наймитівське щастя.

Як Палажка прокинулась, в світлиці розвиднялось. На образах та рушниках лягли ніжні півтіні. Перший блиск весняної зорі повис на віночках посохлої калини та по долівці легенько розлився. Над дівчиною похилився той світ, синюватий та ніжний.

Таке тихесеньке зітхання передсвіту — тоді прокинулась Палажка. Руки дівчини лежали на темній розстеленій хустині, як дві скошені лілеї, покинуті недбало на цвинтарнім покривалі. Лице її теж було мов квіт білий.

Лежала на подушках тихесенька та безшелесна, а очі горіли, мов ті великі, блискучі криниці. Дві довгі коси спливали по подушках аж на долівку, обхоплювали бліде чоло дівчини в гарні обійми. А крізь відчинене віконце плили холодні подихи ранку.

З рожевою хвилею повітря плили якісь таємні шепоти з садка та пахощі розцвілих вишень.

Тоді розтулялись Палажчині згорілі губи, мов перед краєм келиха, і пили, пили пристрасно охолодну тень.